

VÝZNAMNÉ MEDZNÍKY V UPLATŇOVANÍ KONCEPCIE UDRŽATEĽNÉHO ROZVOJA V GLOBÁLNOM KONTEXTE

Miroslav RUSKO – Milan PIATRIK

SIGNIFICANT MILESTONES IN IMPLEMENTATION OF THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN A GLOBAL CONTEXT

ABSTRAKT

Koncept trvalo udržateľného rozvoja hovorí o spôsobe ekonomického rastu, ktorý pokrýva potreby spoločnosti vytváraním podmienok blahobytu v krátkodobom, strednodobom, no najmä dlhodobom horizonte. Koncept stojí na predpoklade, že rozvoj musí napĺňať dnešné potreby bez toho, aby boli ohrozené možnosti pokračujúceho rastu pre ďalšie generácie (napríklad vyčerpaním neobnoviteľných zdrojov bez nájdania alternatív, zničením ekosystémov nutných pre život, spustením zmien prírodných podmienok, ktoré výrazne skomplikujú možnosti prežitia človeka ako biologického druhu a pod.).

Kľúčové slová: environment, vývoj, trvale udržateľný rozvoj

ABSTRACT

The concept of sustainable development speaks about the manners of economic growth which covers the needs of society by creating conditions of well-being in the short, medium, and particularly in the long term horizons. The concept is based on the assumption that development must meet today's needs without compromising the possibilities for continued growth for the next generations (for example by an exhaustion of non-renewable resources without finding alternatives, by the destruction of the ecosystems necessary for life, by running changes in natural conditions which greatly complicate the possibilities of the survival of the human as biological species, etc.).

Key words: environment, development, sustainable development

Úvod

Riešenie súčasných environmentálnych problémov je nielen otázkou technického riešenia, ktoré donedávna bolo vyvolané buď ako reakcia na vzniknutý environmentálny problém alebo v rámci progresívnejšieho prístupu ako preventívny prístup. Mala by to byť zmena hodnotovej orientácie človeka, ako jedinca, ale aj spoločnosti i celého ľudstva.

Koncept trvalo udržateľného rozvoja hovorí o spôsobe ekonomického rastu, ktorý pokrýva potreby spoločnosti vytváraním podmienok blahobytu v krátkodobom, strednodobom, no najmä dlhodobom horizonte. Za týmto účelom prijala EÚ Stratégiu trvalo udržateľného rozvoja. Koncept stojí na predpoklade, že rozvoj musí napĺňať dnešné potreby bez toho, aby boli ohrozené možnosti pokračujúceho rastu pre ďalšie generácie (napríklad vyčerpaním neobnoviteľných zdrojov bez nájdania alternatív, zničením ekosystémov nutných pre život, spustením zmien prírodných podmienok, ktoré výrazne skomplikujú možnosti prežitia človeka ako biologického druhu a pod.). [28]

Koncept trvalo udržateľného rozvoja

Nedávna predstava o rozvoji ľudstva stotožňovaná len s ekonomickým rozvojom bola korigovaná na smerovanie k naplneniu sociálnych cieľov a to najmä na redukciu chudoby, zlepšenie kvality života, zlepšenie príležitostí na kvalitnejšie vzdelanie a zdravie. Takáto zmena orientácie si vyžaduje komplexný prístup k rozvoju riadenia vzájomných vzťahov medzi prírodnými a ľudskými, odvetvovými a štrukturálnymi aspektmi rozvoja na všetkých úrovniach. Ako dôsledok takejto zmeny orientácie je vznik, vývoj a medzinárodné uplatňovanie koncepcie „trvalo udržateľného rozvoja“. Vzhľadom na prebiehajúcu terminologickú diskusiu, či môže byť

rozvoj „trvalo“ udržateľný, v texte bude používaný termín „udržateľný rozvoj“, ktorý lepšie vystihuje predmetnú problematiku a vhodnejšie zodpovedá ekvivalentu v angličtine „Sustainable Development“

Ľudská činnosť využívala prírodné zdroje od nepamäti. Po vyčerpaní miestnych zdrojov dostupných človeku na danom stupni vývoja nedostatok zdrojov ho nútil k zmene spôsobu života.[31] Snaha bola žiť v súlade s prírodnými podmienkami daného regiónu, nenarušovať dané podmienky, prostredie.

Od 60. rokov 20. storočia sa rozširuje poznanie, že neobmedzený, resp. nekontrolovaný rast akéhokoľvek typu (ľudskej populácie, spotreby, znečistenia a pod.) nie je udržateľný v prostredí reálne existujúcich obmedzených zdrojov. Model industriálnej civilizácie je preto potrebné nahradiť iným – trvalejšou a spravodlivejšou koncepciou. Za takýto koncept sa v súčasnosti považuje udržateľný rozvoj ako možné východisko riešenia nepriaznivých dôsledkov globálnych trendov vývoja spoločnosti a ich negatívnych vplyvov na prírodu. Zdôrazňuje sa potreba založiť túto koncepciu na zdravých ekosystémoch, silnej ekonomike a fungujúcej sociálnej sfére.

V roku 1983 vytvorila OSN Svetovú komisiu pre životné prostredie a rozvoj s cieľom „zlepšiť blahobyť v krátkodobom horizonte bez ohrozenia miestneho a globálneho životného prostredia v dlhodobom horizonte“. Komisii predsedal nórsky premiér Gro Harlem Brundtland. V roku 1987 uverejnila „Bruntlandovu správu“, na základe jej záverov sa rozbehli ďalšie aktivity na úrovni OSN.

Správa Naša spoločná budúcnosť, ktorú vydala Svetová komisia pre životné prostredie pod vedením Gro Harlem Brundtlandovej, definuje udržateľný rozvoj ako rozvoj, ktorý zodpovedá potrebám prítomnosti bez toho, aby obmedzoval možnosti uspokojovať potreby budúcich generácií [2],[18].

Komisia vyslovila presvedčenie, že ľudia dokážu vytvoriť budúcnosť, ktorá bude úspešnejšia, spravodlivejšia. Správa Naša spoločná budúcnosť nebola predpoveďou stále rastúceho úpadku životného prostredia, pokračujúcej chudoby a ťažkostí v stále viac znečistenom svete, kde bude zdrojov naďalej ubúdať. Komisia naopak videla možnosť novej etapy ekonomického rastu, ktorý bude ale založený na múdrejších zásadách, ktoré dokážu nielen udržovať, ale aj rozmnožovať zdroje. Domnievala sa, že na odstránenie nesmiernej chudoby, ktorá sa vo veľkej časti rozvojového sveta stále prehľbuje, je takýto rast základnou podmienkou. Táto nádejná budúcnosť bola podľa komisie podmienená rozhodnou politickou akciou, ktorá veľmi rýchle zavedie také hospodárenie s prírodnými zdrojmi, ktoré zabezpečia ako udržateľný ľudský pokrok, tak prežitie ľudstva. Komisia nepredpovedala budúcnosť, ale predložila varovanie – naliehavé upozornenie založené na najnovších a najlepších vedeckých dôkazoch – že prišiel čas realizovať nevyhnutné opatrenia, ktorými sa zaistia zdroje pre túto generáciu a pre generácie budúce. Neponúkla podrobný realizačný plán, ale ukázala cestu, na ktorej môžu národy sveta rozšíriť pole svojej vzájomnej spolupráce [2].

Udržateľný rozvoj v EÚ

Princíp integrácie environmentálneho aspektu do tvorby a realizácie politik, čo je nevyhnutná podmienka dosiahnutia trvalo udržateľného rozvoja, bol potvrdený v Maastrichtskej zmluve.

Základy pre vytvorenie plánu EÚ na túto integráciu položil summit EÚ v Cardiff (1998). Na základe jeho záverov predložila Komisia sériu oznámení o integrácii prvku ochrany životného prostredia do oblastí dopravy, energetiky, poľnohospodárstva, vnútorného trhu, rozvoja, priemyslu, rybárstva, ako aj hospodárskej politiky. Stratégie integrácie environmentálneho hľadiska do jednotlivých oblastí predložili aj niektoré konfigurácie Rady.

Stratégia EÚ pre trvalo udržateľný rozvoj

V máji 2001 bola prijatá Stratégia EÚ pre trvalo udržateľný rozvoj. Externú dimenziu získala v 2002, keď Komisia prijala globálne partnerstvo pre udržateľný rozvoj.

Cieľom Stratégie je zabezpečiť vysokú úroveň environmentálnej ochrany, sociálnej spravodlivosti a kohézie, ekonomickej prosperity a aktívna celosvetové podpora trvalo udržateľného rozvoja. Medzi týmito kľúčovými väzbami existujú mnohé prepojenia – využívanie obnoviteľných zdrojov energie a klimatické zmeny, klimatické zmeny a chudoba, chudoba a používanie environmentálne citlivých technológií a postupov...

V auguste až septembri 2002 sa v Johannesburgu konal Svetový summit trvalo udržateľného rozvoja, na ktorom boli prijaté záväzky, pracovné programy a časové plány vo viacerých oblastiach ochrany životného prostredia. EÚ sa zaviazala k splneniu ešte ambicioznejších cieľov, než ostatní účastníci.

Komisia, ktorá nastúpila pod vedením J. M. Barrosa v novembri 2004 sa rozhodla revidovať Stratégiu trvalo udržateľného rozvoja aby reflektovala zmeny, ktoré nastali po roku 2001.

V júni 2006 prijala Európska rada novú Stratégiu trvalo udržateľného rozvoja pre roky 2005-2010, zmenenú v mnohých oblastiach. V snahe zvrátiť trendy ohrozujúce trvalú udržateľnosť hovorí stratégia o potrebe zmeny spoločnosti vo viacerých oblastiach – zodpovednejšia spotreba, odhalenie nových a udržateľnejších spôsobov posilňovania ekonomického rastu, zrýchlenie prechodu ku uhlíkovej neutralite (nezvyšovanie objemu oxidu

uhlčitého v atmosfére), nové alternatívne zdroje energie, múdrejšie využívanie prírodných zdrojov, efektívnejšia doprava, a inkluzívnejšia globálna spoločnosť.

Tab. 1 Hlavné výzvy v Stratégii trvalo udržateľného rozvoja pre roky 2005-2010

Stratégia trvalo udržateľného rozvoja pre roky 2005-2010	
Hlavné výzvy	<ul style="list-style-type: none"> • klimatické zmeny a čistá energia • udržateľná doprava • udržateľná výroba a spotreba • hrozby verejnému zdraviu • lepší manažment prírodných zdrojov • sociálna inklúzia, demografické zmeny a migrácia • boj s globálnou chudobou

Vyhodnotenie dodržiavania princípov a kritérií udržateľného rozvoja

Súčasne s vývojom koncepcie udržateľného rozvoja sa rozvíjal aj jej teoreticko-metodologický základ, ktorého významnou súčasťou sú princípy a kritériá, umožňujúce hodnotenie konkrétnych činností, rozvojových programov a koncepčných dokumentov vo vzťahu k udržateľnému rozvoju:

- princípy, resp. zásady predstavujúce základné zákonitosti a pravidlá, podľa ktorých sa riadi činnosť človeka v určitej oblasti,
- kritériá spresňujúce a konkretizujúce princípy tak, aby bolo možné ľahšie posúdiť charakter ich uplatňovania.

Vyhodnotenie dodržiavania princípov a kritérií udržateľného rozvoja, ako aj vývoj danej problematiky či javu (odvetvia, administratívnej jednotky a pod.), sa najčastejšie vyhodnocuje prostredníctvom ukazovateľov (indikátorov) udržateľného rozvoja. Sú to spravidla merateľné parametre dávajúce kvalifikovanú informáciu o tom, či stav a vývoj sledovaného fenoménu zodpovedá princípom a kritériám udržateľného rozvoja alebo nie.

Medzi významné klasifikácie patrí:

- 27 zásad udržateľného rozvoja z Deklarácie o životnom prostredí a rozvoji v Rio de Janeiro [11];
- princípy podľa stratégie IUCN, UNEP a WWF „Staráme sa o Zem – stratégia udržateľného života“ [10];
- HUBA uvádza 16 princípov trvalo udržateľného rozvoja [8];
- dňa 27.02.1987 na záver svojho posledného zasadnutia v Tokiu Svetová komisia pre životné prostredie a rozvoj pod vedením Gro Harlem Brundtlandovej vydala vyhlásenie označené ako Tokijská deklarácia, v ktorom vyzvala všetky národy sveta, aby spoločne a individuálne integrovali do svojich cieľov udržateľný rozvoj a aby pri riadení svojich činností uplatňovali tieto princípy [2]:
 - oživiť hospodársky rast,
 - zmeniť kvalitu rastu,
 - uchovávať a obohacovať bázu prírodných zdrojov,
 - zaistiť udržateľnú úroveň populácie,
 - novo orientovať techniku a odstraňovať riziká,
 - v rozhodovaní integrovať ekologické a ekonomické aspekty,
 - reformovať medzinárodné hospodárske vzťahy,
 - posilniť medzinárodnú spoluprácu.

Základné zásady a princípy zabezpečenia udržateľného rozvoja nachádzame uvedené vo viacerých prácach [16],[19],[21],[25].

Meranie trvalo udržateľného rozvoja

Pre meranie pokroku pri napĺňaní stratégie boli stanovené Indikátory trvalo udržateľného rozvoja. V zhode so zameraním stratégie a šírkou pojmu „trvalo udržateľný rozvoj“ nepokrývajú len otázky životného prostredia, ale aj udržateľnosti ekonomického rastu a sociálnej kohézie. Indikátory sú rozdelené do siedmich tematických okruhov (tab.1), tie sa delia na témy a oblasti záujmu.

Tab. 2 Úroveň indikátora trvalo udržateľného rozvoja [29]

Úroveň indikátora	Hierarchický rámec	Cieľ	Cieľová skupina
Úroveň 1	Témy	Hlavné indikátory pre počiatočnú analýzu politiky, monitorovanie pokroku v dosahovaní cieľov.	Vysoko postavení rozhodovatelia, široká verejnosť.
Úroveň 2	Podtémy	Hodnotenie kľúčových oblastí politiky a detailnejší monitoring pokroku pri dosahovaní hlavných cieľov.	Rozhodovatelia a široká verejnosť.
Úroveň 3	Oblasti záujmu (špeciálne otázky s témami a opatreniami implementujúcimi hlavné ciele)	Ďalšia analýza politík a lepšie porozumenie trendov a komplexnosti otázok spojených s témami, či vzájomné prepojenie medzi témami v rámci.	Určené pre expertnejšiu komunitu, napríklad akademikov.

Tab. 3 Indikátory trvalo udržateľného rozvoja [29]

Téma	Úroveň 1	Podtémy do ktorých sú zaradené indikátory v úrovni 2 a 3
Ekonomický rozvoj	Rast HDP na hlavu	Investície Konkurencieschopnosť Zamestnanosť
Chudoba a sociálna exklúzia	Miera ohrozenosti chudobou po sociálnych transferoch	Monetárna chudoba Prístup k trhu práce Iné aspekty sociálnej vylúčenosti
Starnutie obyvateľstva	Súčasná a projektovaná miera závislosti v staršom veku	Adekvátnosť penzií Demografické zmeny Stabilita verejných financií
Verejné zdravie	Pravdepodobné dožitie pri narodení	Ochrana ľudského zdravia a životný štýl Bezpečnosť a kvalita potravín Manažment chemikálií Zdravotné riziká spôsobené environmentálnymi podmienkami
Klimatické zmeny a energia	Celkové emisie skleníkových plynov Celková domáca spotreba energie podľa zdrojov	Klimatické zmeny Energia
Vzory výroby a spotreby	Domáca spotreba surovín	Ekologická efektívnosť Vzory spotreby Poľnohospodárstvo Sociálna zodpovednosť
Riadenie prírodných zdrojov	Populačné trendy chovaných vtákov Výlov rýb mimo bezpečný biologický limit	Biodiverzita (indikátory zatiaľ nie sú k dispozícii) Morské ekosystémy Zdroje sladkej vody Využitie pôdy
Doprava	Celková spotreba energie dopravou	Rast dopravy Cena dopravy (indikátory zatiaľ nie sú k dispozícii) Sociálne a environmentálne dopady dopravy
Dobré vládnutie	Miera dôvery občanov voči inštitúciám EÚ	Koherentnosť politiky Verejná účasť
Globálne partnerstvo	Oficiálna rozvojová pomoc	Globalizácia obchodu Financovanie trvalo udržateľného rozvoja Manažment zdrojov

Významné medzníky v uplatňovaní koncepcie trvalo udržateľného rozvoja uvádza tab.4

Tab. 4 Významné medzníky v uplatňovaní koncepcie udržateľného rozvoja (upravené podľa [20])

Rok	Významné medzníky v uplatňovaní koncepcie udržateľného rozvoja
1968	Založenie Rímskeho klubu - mimovládna medzinárodná organizácia si vytýčila za cieľ upozorňovať na nebezpečenstvo, ak sa bude v ekonomickom vývoji presadzovať intenzívny rozvoj bez ohľadu na stav a kvalitu prírodných zdrojov a regeneračnú schopnosť prírody
1972	Pravdepodobne prvá definícia udržateľnosti v súčasnom ponímaní uverejnená v časopise The Ecologist Prvá správa Rímskeho klubu (Limity rastu) prezentuje, že model industriálnej civilizácie nie je udržateľný Stockholm U.N. Conference on Human Environment - UNCHE – Svetová konferencia OSN o životnom prostredí. Účasť 113 štátov (bez ČSSR). Prijatá Deklarácia o životnom prostredí obsahujúca 25 zásad na zachovanie a zlepšenie ŽP ľudí a Akčný plán obsahujúci 109 odporúčaní pre starostlivosť o ŽP na svete a pre environmentálnu medzinárodnú spoluprácu. Na základe výsledkov konferencie vznikol Program OSN na ochranu ŽP (UNEP) v Nairobi, Globálny systém pozorovania Zeme (Eartwatching), Svetový deň životného prostredia – 5. jún; [17],[23]
1980	Svetová stratégia ochrany ŽP (IUCN, UNEP, WWF) zdôraznila vzájomnú súvislosť a previazanosť medzi ochranou ŽP a ekonomickým rozvojom
1982	37. Valné zhromaždenie OSN schválilo Svetovú chartu o prírode obsahujúcu 22 zásad o ochrane a racionálnom využívaní prírody
1984	Worldwatsch Institute vo Washingtone vydal po prvý raz ročenku Stav sveta, ktorú vydáva odvtedy každoročne s podtitulom Správa inštitútu Worldwatch o pokroku dosiahnutom pri zaisťovaní udržateľnej spoločnosti
1986	prehlásenie Svetovej federácie inžinierskych organizácií „Zásady environmentálnej etiky pre inžinierov“
1987	Správa Svetovej komisie pre ŽP a rozvoj s názvom Naša spoločná budúcnosť. Pojem trvalo udržateľný rozvoj (Sustainable Development) sa stáva frekventovanou súčasťou agendy svetového spoločenstva [2], [18]
1991	1. Paneurópska konferencia ministrov životného prostredia, Dobříš, Československo Medzinárodná konferencia podnikateľských subjektov v koordinácii s Medzinárodnou obchodnou komorou (ICC) prijala dokument „Podnikateľská charta pre udržateľný rozvoj“ IUCN, UNEP a WWF vydali publikáciu Staráme sa o Zem – stratégia udržateľného života [10]
1992	Rio de Janeiro – Konferencia OSN o životnom prostredí a rozvoji (UNCED), nazývaná tiež Summit Zeme. Prijatá Deklarácia o ŽP a rozvoji (Rio-deklarácia - obsahuje 27 zásad udržateľného rozvoja) a Agenda 21, ktorá predstavuje návod, ako ich uvádzať do života, Dohovor o biologickej diverzite, Rámcový dohovor o zmene klímy, Právne nezáväzná autoritatívne prehlásenie k princípom globálnej dohody o využívaní, ochrane a udržateľného rozvoja všetkých typov lesov Medzinárodný úrad pre životné prostredie pri Medzinárodnej obchodnej komore vydal publikáciu „Od myšlienok k činom – podnikanie a udržateľný rozvoj“ – Správa IEB ICC o oživení podnikania [24] Al Gore vydal publikáciu Earth in the Balance. Ecology and the Human Spirit [1] Vznik Komisie OSN pre TUR (CSD – Commission on Sustainable Development), ktorej hlavnou úlohou je napomáhať implementácii dokumentov z UNCED a monitorovať ich uplatňovanie
1993	Luzern - Environmentálny akčný program pre strednú a východnú Európu, schválený Konferenciou ministrov - 28.-30.4.1993 [11]
1995	Vydaná Nová správa Rímskeho klubu „Faktor štyri. Dvojnásobný blahobyť – polovičná spotreba prírodných zdrojov“ [22] Pri CSD vznikla užšia skupina expertov na tvorbu a posudzovanie indikátorov udržateľného rozvoja. Jej najznámejším výstupom je súbor indikátorov udržateľného rozvoja spolu s metodikou ich používania.
1996	IV. zasadnutie CSD – predložený súbor 132 indikátorov udržateľného rozvoja spolu s metodikou ich používania, z toho 76 sa zameriava na sociálne, ekonomické a inštitucionálne otázky a 56 na environmentálnu problematiku (tzv. Modrá kniha)
1997	New York – rokovanie Osobitného zhromaždenia OSN (UNGASS) venované zhodnoteniu vývoja 5 rokov po konferencii UNCED – vo svojich záveroch konštatovalo nedostatočný pokrok v oblasti uplatňovania udržateľného rozvoja vo svete (RIO+5)
2002	Johannesburg – pri príležitosti 10. výročia UNCED sa konala konferencia RIO+10 – svetový summit o udržateľnom rozvoji – (WSSD), prijatá Politická deklarácia a Implementačný plán

V programoch zameraných na podporu dosiahnutia udržateľného tempa rozvoja sú aspoň čiastočne zaangažované ďalšie komisie, agentúry OSN a medzinárodné inštitúcie, medzi ktoré patrí United Nations Development Programme (UNDP), International Fund for Agricultural Development alebo U.N. Population Fund [4].

Udržateľný rozvoj v praxi vyžaduje dodržiavanie určitých pravidiel [25]:

- zásadu šetrenia, ktorá znamená najmä obmedzenie plytvania, uprednostňovanie trvanlivých výrobkov pred krátkodobou a jednorazovo použiteľnými (tvoriacimi odpad), obmedzenie strát (napr. tepla, lepšou izoláciou) a pod.,
- recykláciu použitých materiálov a výrobkov, čím sa šetria zdroje a znižuje znečisťovanie okolia odpadmi,
- využívanie obnoviteľných zdrojov, napr. slnečnej, vodnej a veternej energie a uprednostňovanie prírodných materiálov a výrobkov (napr. bavlny pred syntetickými vláknami),
- kontrolu populácie, t. j. stabilizáciu únosného počtu obyvateľov, ktoré je Zem schopná užiť.

Konferencia UNCHE

Svetová konferencia OSN o životnom prostredí (U.N. Conference on Human Environment – UNCHE) sa uskutočnila v roku 1972 v Štokholme za účasti 113 štátov (bez ČSSR). Na konferencii bola prijatá Deklarácia o životnom prostredí obsahujúca 25 zásad na zachovanie a zlepšenie ŽP ľudí a Akčný plán obsahujúci 109 odporúčaní pre starostlivosť o ŽP na svete a pre environmentálnu medzinárodnú spoluprácu.

Na základe výsledkov konferencie vznikol Program OSN na ochranu ŽP (UNEP) v Nairobi, Globálny systém pozorovania Zeme (Earthwatching), Svetový deň životného prostredia (5. jún).[17]

Konferencia UNCED v Rio de Janeiro, 1992

Svetovej konferencie OSN o životnom prostredí a rozvoji (United Nations Conference on Environment and Development – UNCED), ktorá sa konala v dňoch 3.-14. júna 1992 v Rio de Janeiro a nazývaná tiež Summit Zeme (Earth Summit), sa zúčastnili delegácie 178 členských štátov OSN.

Dokumenty prijaté na Summite Zeme:

- Deklarácia z Rio de Janeira o životnom prostredí a rozvoji;
- Rámcový dohovor OSN o zmene klímy;
- Dohovor o biodiverzite;
- Právne nezáväznú autoritatívne prehlásenie k princípom globálnej dohody o využívaní, ochrane a udržateľnom rozvoji všetkých typov lesov;
- Agenda 21 – viacerí pozorovatelia ju považovali za plán, ktorý povedie k udržateľnému rozvoju, pokiaľ bude dodržiavaný [23].

Najrozsiahlejším koncepčným dokumentom je Agenda 21, ktorý je rozdelený na 4 časti a 40 kapitol a predstavuje reálny návod na dosiahnutie udržateľného rozvoja v lepšom – vyváženom životnom prostredí [11]. Ide o dokument, ktorý sa zameriava na sociálne a ekonomické dimenzie v neopominuteľnom environmentálnom kontexte.

Konferencia WSSD v Johannesburgu, 2002

Svetovému summitu o udržateľnom rozvoji (World Summit on Sustainable Development – WSSD), ktorý sa uskutočnil v dňoch 26.8. - 4.9.2002 v Johannesburgu, predchádzala Konferencia o financovaní v Monterey v Mexiku (18.-22.3.2002) a posledné prípravné stretnutie na Bali. Medzi hlavné ciele WSSD patrilo pokračovanie v implementácii AGENDY 21 rozpracovaním dosiahnutých výsledkov a skúseností najmä v pokroku v demografickom vývoji, boji s chudobou, ochranou ľudského zdravia, vzdelávania v prospech udržateľného rozvoja, zmeny v modeloch spotreby, financovania, energetiky, dopravy, poľnohospodárstva, boja proti vysušovaniu krajiny, ochrane lesa, ovzdušia a vody, t.j. kľúčových zdrojov pre udržateľný rozvoj.

Správa, ktorú pred zahájením WSSD vydala OSN, upozornila na znepokojivú daň, ktorú si vyberajú súčasné modely rozvoja na celkovej svetovej životnej úrovni a prírodných zdrojoch Zeme. Správa "Globálna

výzva, globálna príležitosť” zdôrazňuje nutnosť posilnenia podpory udržateľného rozvoja a lepšieho hospodárenia s prírodnými zdrojmi [6], [26].

Na Svetovom summite o trvalo udržateľnom rozvoji boli prijaté dokumenty:

- Johannesburgská politická deklarácia o udržateľnom rozvoji, ktorá obsahuje 34 bodov;
- Implementačný plán zložený zo základných bodov, rozčlenených do ďalších opatrení zameraných na uplatňovanie Agendy 21 a usporiadaných do kapitol:
 - úvod (body 1-5);
 - odstránenie chudoby (body 6-12);
 - zmena neudržateľných vzorov spotreby a produkcie (body 13-22);
 - ochrana a manažment základne prírodných zdrojov pre ekonomický a sociálny rozvoj (body 13-44);
 - udržateľný rozvoj v globalizujúcom sa svete (bod 45);
 - zdravie a udržateľný rozvoj (body 46-50);
 - udržateľný rozvoj malých ostrovných rozvojových štátov (body 52-55);
 - udržateľný rozvoj Afriky (56-65) a ďalšie regionálne iniciatívy (body 66-74);
 - prostriedky implementácie (body 75-118);
 - inštitucionálny rámec pre udržateľný rozvoj (body 120-138, 140-150, 152-153).
- Závazky vlád a iných zúčastnených k širokému spektru aktivít a iniciatív na implementáciu udržateľného rozvoja na národnej, regionálnej a medzinárodnej úrovni. Bolo uzatvorených približne 220 partnerstiev ešte pred začiatkom summitu a okolo 60 partnerstiev počas summitu, v ktorých hlavnú iniciatívu prevzali USA, Japonsko, Nemecko, Francúzsko a Európske únia.

Hlavné myšlienky WSSD by sa dali zhrnúť nasledovne:

- Summit potvrdil udržateľný rozvoj ako hlavný prvok medzinárodnej agendy a dal nové impulzy k boju proti chudobe a ochrane životného prostredia.
- Došlo k širšiemu a silnejšiemu porozumeniu udržateľného rozvoja ako výsledok summitu, najmä významných prepojení medzi chudobou, životným prostredím a využívaním prírodných zdrojov.
- Vlády odsúhlasili a potvrdili celý rad záväzkov a cieľov, ktoré majú smerovať k dosiahnutiu efektívnejšej implementácie cieľov udržateľného rozvoja.
- Oblasť energetiky a zdravotníctva boli kritickými bodmi rokovania a dospeli do pokročilejšieho štádia ako na predchádzajúcich medzinárodných konferenciách o udržateľnom rozvoji.
- Bola vyjadrená podpora založeniu fondu svetovej solidarity na likvidáciu chudoby.
- Afrika bola identifikovaná ako oblasť vyžadujúca špeciálnu pozornosť a podporu medzinárodného spoločenstva tak, aby bola podpora správne lokalizovaná na naplnenie požiadaviek rozvoja jednotlivých oblastí Afriky.
- Prvoradý význam bol pripísaný podpore občianskej spoločnosti, ktorá by mala zabezpečovať implementáciu výstupov summitu a podporovať partnerské iniciatívy.
- Veľký dôraz bol kladený na podporu partnerstva medzi vládami, obchodníkmi a občianskym sektorom.

Implementačný plán WSSD v rámci kapitoly III.-, „Zmena neudržateľných vzorov spotreby a výroby“ formuluje záväzok posilniť environmentálnu a sociálnu zodpovednosť podnikov a to okrem iného (bod 17a) podporovaním priemyslu pri zvyšovaní sociálnej a environmentálnej funkcie prostredníctvom dobrovoľných iniciatív vrátane environmentálneho manažmentu.

Udržateľný rozvoj v kontexte klimatických zmien

Rok 2014 bol najteplejším zaznamenaným rokom vôbec a v tomto storočí nájdeme štrnásť z 15 najteplejších rokov. Tohtoročný júl bol vôbec najteplejším mesiacom od začiatku zaznamenávania teplôt. Predpokladá sa, že rok 2015 bude ešte horúcejší ako ten predošlý.

Dopady klimatických zmien sú merateľné a viditeľné. Klimatické zmeny už nie sú len problémom budúcnosti, ale aj dneška, a budú našim problémom ešte po mnoho desiatok rokov, aj keby sme už zajtra zastavili emisie všetkých skleníkových plynov. To sú tie zlé správy.

Dobré správy sú, že za posledných pár rokov sa udiali obrovské zmeny tým správnym smerom. Prebehla pozoruhodná revolúcia v oblasti obnoviteľných energií - všade na svete, ale napríklad Čína, Dánsko a Nemecko

v tomto dosiahli osobitný pokrok. Veľký pokrok v poslednom období nám ukazuje, že otázku klimatických zmien môžeme stále riešiť, ak začneme konať teraz.

Potrebuje nové riešenia, ktoré nám umožnia priblížiť sa k budúcnosti s nízkymi emisiami oxidu uhličitého, ktoré chceme dosiahnuť. Ako hovorí generálny tajomník OSN, budeme potrebovať každú pomocnú ruku, aby sme našli účinný spôsob na znižovanie emisií a prispôsobenie sa zmenám, ktoré už vo svete prebiehajú.

Vzhľadom na rozsah a závažnosť problému však rýchlosť zmien nie je dostatočná. Zmeny je potrebné urýchliť, zapojiť viac firiem, čo podporí súťaž o najlepšieho, o podnik, ktorý najviac podporuje ekologický prístup ku klíme. Musí sa však zapojiť väčšina firiem.

Generálny tajomník OSN povedal: "Klimatické zmeny sú výzvou, ktorá charakterizuje naše časy. Ovplyvňujú nás všetkých, ale nie všetkých rovnako. Máme veľmi veľkú zodpovednosť chrániť a pomáhať najchudobnejším a najzraniteľnejším na celom svete a odovzdať budúcim generáciám planétu, ktorá je zdravá a prosperuje".

Na základe výsledkov správ Medzivládneho panelu pre zmenu klímy (IPCC), ktorý je medzinárodným orgánom zodpovedným za vyhodnocovanie vedeckých poznatkov týkajúcich sa klimatických zmien, niet žiadnych pochyb, že klimatický systém sa otepľuje. Hladina morí stúpa, množstvo snehu a ľadu sa znižuje, otepľujú sa aj atmosféra a oceán, zatiaľ čo koncentrácia skleníkových plynov stúpa. Je vysoko pravdepodobné, že vplyv ľudskej činnosti je hlavnou príčinou otepľovania pozorovaného od polovice 20. storočia.[30]

Záver

Na to, aby mal rozvoj dlhodobý pozitívny efekt, musí byť trvalo udržateľný. Trvalo udržateľný rozvoj hovorí o snahe zabezpečiť, aby zdroje Zeme, ktoré využívame na ekonomický rast, boli dostupné aj pre budúce generácie. Pozornosť, ktorá je v súčasnosti venovaná hrozbám globálnych klimatických zmien, je príkladom ako ľudská sloboda a ľudský rozvoj môžu byť narušené, keď sú záujmy ekonomického rastu a rozvoja oddelené od záujmov životného prostredia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] AL GORE. *Země na misce vah. Ekologie a lidský duch*. Praha : Argo. 1994. ISBN 80-85794-21-7. 372 s.
- [2] BRUNDTLAND, G. H. et al. *Naše společná budoucnost*. Praha : Academia. 1991. ISBN 80-85368-07-02. 297 s.
- [3] *Environmentálny akčný program pre strednú a východnú Európu*. Skrátčená verzia dokumentu schváleného Konferenciou ministrov 28.-30.4.1993. Luzern: OECD and World Bank. 1994. ISBN 963 8454 07 5. 81 s.
- [4] FRENCH, H. B. Posílení celosvětového dozoru a vlivu na životní prostředí. In BROWN, L. R. et al. *Stav světa 1992*. Praha: ÚJI – NUKLIN. 1992. 1. vyd. ISBN 80-7073-046-3. s. 183-202
- [5] GLENN, J. C., Gordon, T. J. et al. *State of the Future*. Washington: Millenium Project. American Council for the United Nations University. 2001. 91s. + CD -ROM.
- [6] *Globálna výzva, globálna príležitosť*. Praha: UN Bulletin 2002/7-8, 2002. Dostupný na internete: www.johanesburgsummit.org [cit. 2002-09-10]
- [7] HANUŠIN, J. et al. *Výkladový slovník termínov z trvalej udržateľnosti*. Bratislava: STUŽ. 2000. 1. vyd. 158 s. ISBN 80-968415-3-X
- [8] HUBA, M. et al. *Indikátory trvalo udržateľného rozvoja miest*. Košice: ETP Slovensko, STUŽ SR. 2000. 99 s.
- [9] HUBA, M. *Slovensko desať rokov po Riu*. Bratislava: STUŽ. 2001. 1. vyd. 127 s. ISBN 80-968415-5-6
- [10] IUCN, UNEP, WWF. *Staráme sa o Zem. Stratégia trvalo udržateľného života. Súhrn*. Bratislava: SZOPK, Perex K + K. 1991. 1. vyd. 29 s. ISBN 80-85453-04-5
- [11] KLINDA, J. *AGENDA 21 a ukazovatele trvalo udržateľného rozvoja*. Bratislava: MŽP SR. 1996. 1. vyd. 517 s. ISBN 80-88833-03-5
- [12] KLINDA, J. *Koncepcia environmentálnej výchovy a vzdelávania. Koncepcia uplatňovania Agendy 21 a vyhodnocovania ukazovateľov trvalo udržateľného rozvoja v Slovenskej republike*. Bratislava: MŽP SR, 1997, 40 s., ISSN 1335 – 1564
- [13] KLINDA, J. [Ed.] *Národný environmentálny akčný program II*. Bratislava: MŽP SR. 1. vyd., [2000], 76 s. ISBN 1335-1564
- [14] MEDERLY, P. et al. *Trvalo udržateľný rozvoj – výzva pre Slovensko*. Bratislava: REC Slovensko. 2001. ISBN 80-968591-7-X. 127 s.
- [15] MEDERLY, P. et VILINOVIČ, K. [Eds] *Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja Slovenskej republiky*. Dokument schválený uznesením vlády SR č. 978 z 10.10.2001. Bratislava, 2001

- [16] MIŠŪNOVÁ, E. *Vybrané kapitoly ekonomiky životného prostredia*. Bratislava: EU Ekonóm 1995, 161 s. ISBN 80-225-0668-0
- [17] MOLDAN, B. *Konferencie OSN o životnom prostredí a rozvoji Rio de Janeiro, 3.-14.6.1992*. Dokumenty a komentáre. Praha: Management Press. 1993. ISBN 80-85603-43-8. 260 s.
- [18] *Naše spoločná budúcnosť (výťah)*. Brno : EkoCentrum. 3. vyd. ISBN 80-85368-14-5. 59 s.
- [19] POLÍVKA, L., TUREKOVÁ, I., BALOG, K. *Základy environmentalistiky*. Bratislava: STU 1999, 104 s. ISBN 80-227-1247-7
- [20] RUSKO, M. AMBRÓŠ, I., KUBIŠOVÁ, K. *Pozitívne výsledky od Summitu Zeme v Rio de Janeiro*. In Euroregión Tatry – súčasť zelených Karpát. Medzinárodná konferencia o životnom prostredí na území Euroregiónu Tatry 7.-8.10.2002. Stará Lesná. 2002. s. 67-74
- [21] VIBÍRALOVÁ, J., FŮZYOVÁ, L. *Životné prostredie a investície*. Bratislava : EU, Ekonóm, 2000. 186 s. ISBN 80-225-1195-1
- [22] WEIZSÄCKER, E. U., LOVINS, A. B., LOVINSOVÁ, L. H. *Faktor štyri. Dvojnásobný blahobyt – polovičná spotreba prírodných zdrojů*. Praha: MŽP ČR. 1996. ISBN 80-85368-85-4. 331 pp.
- [23] WEIZSÄCKER, E. *Harmonizace rozvoje a životního prostředí*. Praha: UN Bulletin, 2002. Dostupný na internete: www.unicprague.cz . [cit.2002-09-10]
- [24] WILLUMS, J. O., GOLŮKE, U. *Od myšlienok k činom – podnikanie a trvalo udržateľný rozvoj*. Správa Medzinárodného úradu pre životné prostredie pri Medzinárodnej obchodnej komore (International Environmental Bureau of the ICC) o oživení podnikania. Ad Notam Gyldendal, Praha : ICC et Ad Notam Gyldendal.1992. ISBN 92 842 1141-7. 368 s.
- [25] WITTLINGER, V., KOTRAS, P. *Technika a životné prostredie*. Bratislava : STU 1999, 139 s. ISBN 80-227-1179-9
- [26] [on-line] Available on - URL: www.johanesburgsummit.org . [cit.2003-10-01]
- [27] Zákon č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí
- [28] Stratégia trvalo udržateľného rozvoja. - [on-line] Available on - URL: http://www.europskaunia.sk/strategia_trvalo_udrzatelneho
- [29] Trvalo udržateľný rozvoj. - [on-line] Available on - URL: http://www.europskaunia.sk/trvalo_udrzatelny_rozvoj1
- [30] Rozvoj. - [on-line] Available on - URL: <http://www.unis.unvienna.org/unis/sk/topics/development.html>
- [31] NOVÁČEK, P., HUBA, M. *Ohrozená planeta*. Olomouc : PF UP. 1994. ISBN 80-7067-382-6, 203 s.

ADRESY AUTOROV:**doc. RNDr. Miroslav RUSKO, PhD.**

Slovenská technická univerzita v Bratislave, Materiálovotechnologická fakulta Trnava, Botanická 49, 917 01 Trnava, Slovenská republika, e-mail: >miroslav.rusko@stuba.sk<

Prof. Ing. Milan PIATRIK, PhD.

Slovenská spoločnosť pre životné prostredie, Koceľova 15, 815 94 Bratislava, Slovenská republika

RECENZIA TEXTOV V ZBORNÍKU

Recenzované dvomi recenzentmi, členmi vedeckej rady konferencie. Za textovú a jazykovú úpravu príspevku zodpovedajú autori.

REVIEW TEXT IN THE CONFERENCE PROCEEDINGS

Contributions published in proceedings were reviewed by two members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.